

Операційно-діяльнісний блок моделі формування предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін передбачає взаємодію викладача і студентів у процесі навчання (форми, методи, засоби, прийоми), співробітництво різних учасників підготовки фахівця, організацію й управління педагогічним процесом із досягненням очікуваного результату.

Результативний блок моделі представлений результатом – стійким високим рівнем сформованості предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін.

В умовах імплементації нової редакції Закону «Про вищу освіту» [4] вищезначена модель має забезпечуватися *організаційно-педагогічними умовами*: 1) можливостями автономії ВНЗ у формуванні навчального плану та забезпеченням студентів актуальним змістом відповідно до інновацій в середній суспільствознавчій освіті та відповідній методичній підготовці, 2) структуризацією змісту методичного навчання майбутніх учителів суспільствознавчих дисциплін відповідно до предметної структури професійної діяльності, що формується стратегією компетентнісного підходу 3) забезпеченням системного та кластерного підходу в рамках ступеневого предметно-методичного навчання, що характеризується оновленими цілями, змістом та специфічною методикою організації навчального процесу відповідно до потреб учня, вчителя, роботодавців, суспільства, держави.

Висновки. Предметно-методична компетентність учителя – складний освітній феномен. Напрацювання змісту моделі предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін може слугувати основою стандарту підготовки педагога відповідної спеціалізації. Подальшого дослідження мають набути практичні аспекти реалізації моделі формування предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя-суспільствознавця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м.Київ: [у 2 ч.]. Ч.1 / Нац. акад.пед. наук України; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст.голови), О.І. Ляшенко (заст. голови) та ін.] – К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014 –370 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу – <http://naps.gov.ua/ua/activities/publications/>.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (друге видання) / Нац. акад. пед. наук України ; [авт. : В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін. ; редкол. : В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), В. М. Мадзігон (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2011. – 304 с. – Бібліогр. : с. 149 – 167. – (До 20-річчя незалежності України).
3. *Пометун О.І.* Педагогічні засади освіти для сталого розвитку в українській школі / Олена Іванівна Пометун. // Український педагогічний журнал [Текст]. – Київ : Ін-т педагогіки НАПН України, 2015. – ISSN 2411-1317. – 2015р. № 1, – С.171-182
4. Про вищу освіту [Електронний ресурс] // Закон України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua>.
5. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України : Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – / Режим доступу : <http://mon.gov.ua/index.php/ua/>
6. *Старєва А. М.* Методика навчання суспільствознавства / Анна Михайлівна Старєва. – Миколаїв: Іліон, 2013. – 484 с. – (навчально-методичний посібник).

УДК 372.893

Єрмоленко А. О.

старший викладач Чернігівського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
імені К. Д. Ушинського

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ІСТОРІЇ В 5 КЛАСІ

В статті надаються методичні рекомендації по проведенню практичних занять з історії в 5 класі. Практичні заняття – це новий тип уроків, які введені відповідно до нової програми з історії України з метою набуття школярами предметних компетентностей. Такі заняття мають подвійну мету: є способом вивчення нового матеріалу на основі опрацювання історичних джерел та важливим засобом формування предметних умінь та навичок учнів. Практичне заняття передбачає переважно самостійну роботу учнів над окремими питаннями теми з використанням різноманітних джерел знань (підручники, довідкові матеріали, запитання й завдання, Інтернет-ресурси, фонди музеїв, місцеві історичні пам'ятки).

Ключові слова: практичні заняття, ключові та предметні компетентності, компетентнісний підхід, вікові можливості, джерела інформації, самостійна діяльність, поетапне засвоєння знань, структура практичних робіт.

Єрмоленко А.А. Методика проведення практических занятий по истории в 5 классе

В статье даны методические рекомендации по проведению практических занятий по истории в 5 классе. Практические занятия - это новый тип уроков, которые введены в соответствии с программой по истории Украины с целью приобретения школьниками предметных компетентностей. Такие занятия имеют двойную цель: есть способом изучения нового материала на основе обработки исторических источников и

важним средством формирования предметных умений и навыков учащихся. Практическое занятие предусматривает преимущественно самостоятельную работу учащихся над отдельными вопросами темы с использованием различных источников знаний (учебники, справочные материалы, вопросы и задачи, Интернет-ресурсы, фонды музеев, местные исторические достопримечательности).

Ключевые слова: практические занятия, ключевые и предметные компетентности, компетентностный подход, возрастные возможности, источники информации, самостоятельная деятельность, поэтапное усвоение знаний, структура практических работ.

Yermolenko A. PROCEDURE OF CARRYING OUT A PRACTICAL TRAINING ON HISTORY IN THE 5TH FORM

The article deals with methodical recommendations on carrying out a practical training in the 5th form. A practical training is a new type of lessons which were introduced into the course of the History of Ukraine according to the new programme. It was done for the purpose of acquisition of subject competence by pupils. Such lessons have a dual purpose. They are the way of studying the new material on the basis of processing of historical sources and also an important means of formation of pupils' subject abilities and skills. Practical trainings assume generally pupils' independent work on single questions with the use of various knowledge sources (textbooks, reference materials, questions and tasks, Internet resources, museum funds, local historical sites).

Keywords: key and subject competences, competence-based approach, age opportunities, information sources, independent activity, stage-by-stage assimilation of knowledge, structure of a practical training

Історія як навчальний предмет відіграє значну роль у розвитку особистості, розвиває учнівську допитливість та уяву, надихає ставити запитання та отримувати відповіді щодо минулого свого краю, своєї держави, Європи та світу в цілому. Історія допомагає школярам ідентифікувати себе як громадян України, усвідомлювати складність зв'язку сьогодення з минулим, сприймати культурне розмаїття суспільств, підготуватися до життя в складному сучасному світі.

З 2013-2014 н. р. вивчення історії в 5 класі здійснюється за новою програмою, яка побудована на поєднанні особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів до навчання. Серед державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів увагу зосереджено на формуванні в учнів первинних уявлень про сутність та особливості історичного знання, позитивного ставлення до історії як предмета, здобуття п'ятикласниками вмінь осмисленого читання й опрацювання текстів на історичну тематику, ключових та предметних компетентностей на рівні, що відповідає основним віковим можливостям учнів [7].

Сучасні дослідники подають такий перелік компетентностей: ключова, загальнопредметна, предметна [9, с.3]. Загальнопредметні (галузеві) компетентності стосуються змісту конкретної освітньої галузі чи предмета, для їх опису використовуються такі ключові поняття: «знає й розуміє», «уміє й застосовує», «виявляє ставлення і оцінює» тощо. Предметні компетентності визначаються до кожного предмету, кожного року навчання, ґрунтуючись на загальнопредметних компетентностях, і є стадіями, рівнями набуття. Відповідно до цих вимог в новій редакції програми пропедевтичного курсу «Вступ до історії» значну увагу зосереджено на формуванні в учнів первинних уявлень про сутність та особливості історичного знання, ключових та предметних компетентностей, що відповідає основним віковим можливостям учнів [7, с.6]. Орієнтація змісту освіти на розвиток компетентностей учнів насамперед передбачає ґрунтовне розроблення системи по формуванню компетентностей різного рівня. Розглянемо систему формування компетентностей на прикладі галузі «Суспільствознавство», історичний компонент [11,с.33] (табл.1).

Таблиця 1

Система формування предметних компетентностей.

Вступ до історії України. 5 клас

Предметні компетентності		
«Знає й розуміє»	«Уміє й застосовує»	«Виявляє ставлення й оцінює»
Знати й розуміти, що таке історія, як відбувається відлік часу в історії, як історики довідуються про минуле.	Уміти й застосовувати набуті знання та вміння для того, щоб визначати тривалість і послідовність історичних подій, співвідносити рік із століттям, розрізняти умовні позначки і знаходити місця історичних подій на карті, знаходити у підручнику та адаптованому тексті документа відповіді на запитання і складати розповідь про подію або постать за запропонованим учителем	Виявляти ставлення до історії, окремих подій та вчинків історичних діячів, оцінювати роль громадян, музеїв та історичної науки у збереженні минулого.

	алгоритмом, зіставляти окремі події з історії родини з історією рідного краю та України.	
--	--	--

Формування компетентностей потребує від учителя обов'язкового врахування вікових особливостей учнів-п'ятикласників та особливостей навчального курсу, однак важливіше розуміти, які компетентності і як їх необхідно формувати, що має стати результатом навчання кожного уроку.

Таблиця 2

Формування предметних компетентностей на уроках історії в 5 класі

Назва	Зміст
Мовленнєва	Коментувати текст підручника під час читання й скласти запитання до нього; розповісти про історичну подію чи явище, історичних діячів на основі тексту підручника та використання матеріалу практичної роботи; скласти простий план тексту підручника, зокрема у формі запитань; скласти запитання щодо перебігу історичної події; скласти план розповіді про пам'ятку і розповісти за планом.
Логічна	Пояснювати, що таке історія і що є предметом вивчення історії як науки; зіставляти окремі події з історії родини й рідного краю та України; співвідносити факти, події, імена з історичними явищами й процесами; пояснювати історичні поняття на основі тексту підручника та застосовувати їх під час виконання пізнавальних завдань; підбирати факти для доведення або спростування тверджень; виявляти елементарні причинно-наслідкові зв'язки; робити нескладні висновки.
Хронологічна	Пояснювати, як відбувається відлік часу в історії; креслити лінію часу та позначати на ній запропоновані дати, співвідносити рік зі століттям; установлювати хронологічну тривалість і послідовність зазначених подій та явищ; співвідносити подію, історичне явище і століття; установлювати хронологічну послідовність створення зазначених пам'яток; визначати належність зображених на історичних ілюстраціях пам'яток, портретів історичних діячів до певних епох.
Просторова	Розрізняти умовні позначки на історичній карті, знаходити на карті територію України, її столицю; знаходити на карті території, пов'язані із зазначеними подіями та діяльністю людей; показувати на карті місцезнаходження пам'яток.
Інформаційна	Пояснювати, хто такі історики, що таке історичні джерела й які вони бувають; розповісти про діяльність українських істориків (два-три на вибір), історію сім'ї та родинне дерево; наводити приклади історичних пам'яток, писемних і речових джерел, слів, прислів'їв, казок про минуле, історичних назв своєї місцевості, з яких можна довідатися про давні часи; добирати інформацію про минуле з сімейних фотографій; розповісти про те, як історики довідуються про минулі часи на основі археологічних розкопок, писемних і речових джерел, монет і грошей, назв населених пунктів; отримувати інформацію, що міститься в історичних джерелах, робити найпростіші висновки та узагальнення; читати адаптований історичний текст, знаходити в ньому історичну інформацію; називати, розпізнавати та описувати пам'ятки на основі вивченого матеріалу і практичної роботи.
Аксіологічна	Висловлювати судження щодо важливості історичних знань та ролі громадян, історичної науки, музеїв, архівів у збереженні минулого, щодо вивчення історії свого народу і країни та ролі музеїв, архівів, історичної науки у збереженні пам'яті про 13 минуле; висловлювати власне ставлення до історичних подій, явищ і діячів, що пропонуються для вивчення, до пам'яток і необхідності їх збереження.

Отже, історична пропедевтика 5 класу націлена передусім на початкові знання, елементарні уявлення та найпростіші вміння. Історичні знання п'ятикласників можна охарактеризувати як фрагментарні, початкові. Відповідно, їхні навчальні досягнення мають елементарний рівень і більш практичну спрямованість, загалом пов'язані з уміннями читати й розуміти адаптований історичний текст, працювати з історичними ілюстраціями, адаптованою історичною картою та стрічкою часу.

Орієнтація на досягнення компетентностей задає принципово іншу логіку організації процесу навчання. Перед учителем, якщо він хоче в якості освітнього результату мати компетентність учнів, постає завдання не примушувати, а мотивувати їх до тієї чи іншої діяльності, формувати потребу у виконанні тих чи інших завдань, сприяти отриманню досвіду творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до знань і процесу їх отримання. Щоб ефективно реалізувати засади компетентнісного підходу до навчання на уроках історії в 5 класі, потрібно виробити систему завдань для формування та контролю предметних компетентностей на кожному уроці, різноманітні за формою, змістом та складністю [3, с.9].

З метою набуття школярами історичної та інших компетентностей та відповідно до державних вимог із загальноосвітньої підготовки учнів окремою структурною складовою програми вперше стали спеціальні уроки – практичні заняття. Практичні заняття з історії відрізняються від практичних та лабораторних робіт з природничих предметів. Такі заняття в курсі історії мають подвійну мету: є способом вивчення нового матеріалу на основі опрацювання історичних джерел та важливим засобом формування предметних умінь і навичок учнів. Кожне із запропонованих практичних занять присвячується певній темі та передбачає переважно самостійну роботу учнів над окремими питаннями теми з використанням різноманітних джерел знань (підручники, де вміщено тематичні історичні джерела – як текстові, так і візуальні, довідкові матеріали, запитання і завдання, Інтернет-ресурси, фонди музеїв, місцеві історичні пам'ятки) [7].

Відповідно до вікових можливостей учнів та історичного контексту практичні заняття мають сприяти напрацюванню школярами навичок аналізу різних історичних джерел, розумінню ними важливості таких категорій, як час і простір, зміни та безперервність, причини й наслідки, значущість подій та процесів, культурна різноманітність, важливість доказів і можливість різних інтерпретацій.

Під час практичного заняття вчитель є консультантом у процесі самостійної роботи учнів, надаючи їм необхідну допомогу залежно від віку та пізнавальних можливостей. Матеріали до практичних занять і методичні рекомендації щодо організації пізнавальної діяльності учнів мають бути подані в підручниках. Порядок проведення практичних занять та оцінювання їх результатів залишається в компетенції вчителя [7].

Програмою передбачено практичні заняття, метою яких є показати не лише можливості різноманітних історичних джерел у формуванні історичного знання, а й наближення історії як науки до учнів, її локального виміру, вироблення відповідального ставлення до минулого та різних форм його збереження. Деякі з рекомендованих практичних занять можуть бути проведені у формі екскурсій до музеїв, архівів, історичних пам'яток [7].

В сучасній педагогічній науці практичні заняття розуміють як форму занять, під час яких учитель організовує детальний розгляд учнями окремих теоретичних положень навчального предмета й формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання учнями відповідно сформульованих завдань [4]. Практичне заняття – форма навчальних занять, де на основі раніше отриманих знань і сформованих умінь школярі вирішують пізнавальні завдання, представляють результати своєї творчої діяльності або освоюють більш складні пізнавальні прийоми вивчення історичного минулого [7].

Беручи до уваги вікові особливості пізнавальної діяльності дітей 10–11 років, на практичних заняттях слід формувати в учнів первинні знання та уявлення про розвиток історії як науки і як живу пам'ять про життя людей у минулому, про що саме та про кого пишуть історики. Передбачається також ознайомлення дітей з історичними джерелами різних типів, – як письмовими, так і речовими, включаючи пам'ятки, що формують навколишнє історичне середовище. Оскільки курс історії у 5 класі не передбачає систематичного викладу інформації про минуле, то історичні факти неминуче подаються фрагментарно. Відбір запропонованих подій, явищ, історичних персонажів тощо необхідно збалансувати як з погляду представлення регіональної історії, так і враховуючи багатоаспектність соціальної, політичної історії, історії культури та повсякдення.

Дослідження показують, що учні, які приходять в 5 клас, дуже часто ще не вміють виділяти область предметних знань з історії. Вони часто плутають історію з літературою, з географією, природознавством. На початковому етапі навчання інтерес до історії у п'ятикласників ще не носить чітко вираженої усвідомленої спрямованості на пізнання саме даного предмета, він пов'язаний з загальною віковою потребою пізнавати світ у його різноманітті.

Разом з тим, відомо, що учні 5 класів виявляють інтерес, бажання і готовність до вивчення минулого. До кінця навчального року історія, як правило, починає займати одне з перших місць серед предметів, які люблять п'ятикласники. Вона залучає учнів цього віку в першу чергу:

- яскравістю і новизною самих відомостей про минуле;
- цікавими історичними сюжетами, особливо своїми таємницями і загадками;
- образами історичних діячів, вчинки і звершення яких володіють

особливою силою впливу тому, що вони відбувалися в реальній дійсності.

В цілому учні 5 класів готові вивчати матеріал про минуле будь-якої тематики, але все ж кращі для них моральна проблематика, історія повсякденності, співвідноситься з їх особистим досвідом пізнання світу. Особливо зацікавлюють учнів історичні факти з історії рідного краю: міста або села, в якому народилися; вулиці, на якій живуть; історія родини; відомості про видатних земляків. Тому на практичних заняттях будуть доцільними поєднання екскурсій до місцевих краєзнавчих музеїв, віртуальних подорожей або заочних

мандрівок з опрацюванням історичних джерел про історію та культуру рідного краю, відомостей про історичні події, про діяльність історичних осіб.

Відомо, що пізнання минулого в цьому віці базується на образно-чуттєвому сприйнятті історичного матеріалу. При цьому сучасне покоління учнів пересичене потоком всілякої невпорядкованої яскравої історичної інформації. За даними психолого-педагогічних досліджень у нового покоління школярів простежується тенденція переходу від книжкової культури пізнання (заснованої на вивченні текстів) до екранно-зорової культури відображення світу. Тому найбільш ефективним стає шлях організації навчання, який передбачає роботу як з текстовими, так і візуальними джерелами інформації. Саме при цьому забезпечується не тільки запам'ятовування історичних образів, але й усвідомлення знань про минуле. Тому робота з історичними джерелами, особливо на практичних заняттях, є необхідною умовою засвоєння історичних знань п'ятикласниками.

У п'ятикласників ще відсутня здатність самостійно відібрати головний навчальний матеріал від другорядного, підлітки можуть запам'ятати другорядні, але яскраві деталі і втратити важливі для розуміння курсу відомості, особливо ті, які виражені в поняттях і узагальненнях. Тому на практичних заняттях доцільно буде, організовуючи роботу з джерелами інформації, вчити учнів виділяти головне і другорядне, робити висновки, працювати з історичними термінами та поняттями.

Під час проведення практичних занять провідним способом навчання стає технологія управління процесом самостійної діяльності школярів.

Ця технологія передбачає, що поступово (у міру освоєння учнями способів навчальної діяльності) учитель перестає бути головним носієм нової навчальної інформації та організовує роботу учнів таким чином, щоб вони самі здобували нові відомості з різних навчальних джерел історичних знань. Для п'ятикласників рекомендується використання технологій, пов'язаних з поетапним освоєнням учнями нових умінь. Крок за кроком учні освоюють правила (або пам'ятки) виконання тих чи інших навчальних дій (наприклад, пам'ятки по роботі з документом, з ілюстрацією, фотографією, для характеристики історичного діяча, історичної події тощо). При освоєнні складних умінь, що складаються з декількох операцій (наприклад, вміння працювати з джерелом) використовується прийом покрокового освоєння способів навчальної діяльності. При освоєнні нескладних вмінь використовується прийом підведення учнів до самостійного визначення правил виконання навчальних дій, коли спочатку школярі під керівництвом вчителя інтуїтивно виконують дії, потім аналізують свої операції і формулюють правило їх раціонального виконання. Для розвитку розумових умінь пропонуються широке коло проблемно-пізнавальних завдань: на самостійне визначення понять по вивченим ознаками, на аналіз, порівняння, узагальнення, на критичний аналіз джерел інформації, версій подій, на вміння розрізняти міфологічні та історичні факти, на виявлення оцінних суджень і т. д.

Необхідним на практичних заняттях є й використання ігрових технологій. Передбачається на їх основі проведення уроків або їх фрагментів, як у комп'ютерному, так і в традиційному середовищі. Практично відразу з початку уроку можна використовувати змагальні прийоми, (хто краще, хто швидше і т.д.), завдання на розгадування і написання учнями кросвордів, придумування загадок, ребусів. Для розвитку вмінь працювати з джерелами пропонуються, наприклад, такі дидактичні ігри: «Реставратор» передбачає реконструкцію історичних об'єктів на основі речових або образотворчих джерел; «Пишемо історію самі» проводиться з метою створення учнями своєї інтерпретації історичної події, явища на основі навчальних джерел знань (наприклад, написання сторінки для підручника, «статті» про археологічну знахідку і т.д.).

Структура практичних робіт являє собою єдність таких складників:

1. актуалізація знань і корекція опорних уявлень;
2. мотивація навчальної діяльності;
3. усвідомлення змісту;
4. самостійне виконання роботи;
5. узагальнення і систематизація результатів;
6. підбиття підсумків [6].

Актуалізація і корекція опорних уявлень – досить короткий, але відповідальний етап практичної роботи. Виокремлення його в структурі практичного заняття як незалежного елемента пояснюється тим, що організація самостійної діяльності учнів у навчанні пов'язана з великими витратами часу. Це призводить до того, що вчитель частину матеріалу змушений подавати оглядово, переносити на наступний урок або включати до домашнього завдання. Тому дуже важливо, щоб зміст практичної роботи відповідав навчальній матеріалі вивчуваної теми. На цьому етапі вчитель спрямовує увагу учнів на сутність майбутньої роботи. Учні сприймають або повторюють факти, поняття, потрібні для виконання завдання.

Наступний етап – мотивація навчальної діяльності – передбачає ознайомлення учнів з темою, та завданням роботи, її характером. Вчитель пояснює, як підходити до виконання завдань, які результати мають бути одержані; визначає засоби фіксації проміжних і кінцевих результатів, підходи до оцінювання підсумків праці кожного. Залежно від характеру роботи створюється проблемна ситуація. Відтак учні сприймають і усвідомлюють мету, послідовність своїх дій, аналізують і узагальнюють вихідні положення, на яких ґрунтується завдання, вивчають проблему (якщо вона є), шукають засобів до її розв'язання

На черговому етапі школярі знайомляться зі змістом завдання, встановлюють, що вони знають, а що потрібно вивчити, які відомі прийоми дослідницької діяльності можна застосувати в цій ситуації. Якщо вчитель не сформулював проблему, учні шукають її в змісті роботи. Якщо виникає потреба, вчитель уточнює план діяльності, а в разі, коли учні натрапляють на серйозні перешкоди в дослідженні, пропонує їм докладну інструкцію і шляхи їх вирішення. Виконуючи роботу, учні аналізують історичне джерело індивідуально, парами або групами – залежно від кількості примірників тексту джерела й мети заняття. Вчитель спостерігає за перебігом дослідження, точністю виконання завдання, при потребі допомагає учням, спрямовуючи непрямыми запитаннями та опосередкованими завданнями їхню роботу в належне річище.

На передостанньому етапі виконання завдання, учні ретельно аналізують результати своєї роботи, систематизують та фіксують їх у зошитах у вигляді коротких висновків.

Підбиття підсумків, якими закінчується робота, вчитель проводить у формі узагальнюючої бесіди, під час якої розглядається кінцевий і проміжний результати дослідження, характерні помилки. Вчитель теоретично обґрунтовує підсумки учнівських досліджень.

Основне місце при проведенні практичних занять доцільно відвести критичному аналізу, інтерпретації письмових текстів (у тому числі варіативних, альтернативних). Поряд з добре відомими учням видами (літописи, законодавчі акти, праці істориків тощо) можуть бути широко залучені джерела інформації не зовсім звичні для шкільного курсу, але, безсумнівно, здатні підвищити пізнавальний інтерес, мотивувати вироблення особистісного ставлення учнів до досліджуваних подій і процесів. Маються на увазі, наприклад, такі джерела, як приватне листування, фотографії із сімейного архіву, біографічні довідки, твори публіцистичного й карикатурного жанрів, свідчення очевидців, сучасників, статистика, художня література, матеріали Інтернету. Всі вони можуть стати основою не тільки для отримання інформації, а й практичних навичок учнями.

Сподіваємося, що практичні заняття з історії зацікавлять школярів предметом, допоможуть сформувати передбачені навчальною програмою ключові та предметні компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баханов К. О. Лабораторно-практичні роботи з історії України (методичний посібник для учителів) / К. О. Баханов. – К. : Генеза, 1996. – 208 с.
2. Власов В. Методика проведення практичних занять у 6 класі (за підручником О. Бандровського, В. Власова) / В. Власов // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2014. – №9. – С.16-34.
3. Вступ до історії України. 5 кл: Дидактичні матеріали до курсу. – Харків: Вид. група «Основа», 2006. – 144 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 206 с.
5. Мисан В. Викладання пропедевтичного курсу історії України в 5 класі за індивідуальною моделлю / В. Мисан // Історія в сучасній школі. – 2012. – №4. – С.22-25.
6. Мисан В. О. Сучасний урок історії: навчально-методичний посібник / Віктор Мисан. – К. : Шк. світ, 2010. – 120 с.
7. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів: Історія України. Всесвітня історія. 5-9 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.
8. Островський В. Практичні заняття з історичної пропедевтики: до підручника «Історія України (Вступ до історії). 5 клас» В. Власова / Валерій Островський // Історія і суспільствознавство в школах України : теорія та методика навчання. – 2013. – № 7. – С. 21–32.
9. Пометун О.І. Компетентнісний підхід в сучасній історичній освіті / О. І. Пометун // Історія в школах України. – 2007. – №6. – С. 3-12.
10. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі / О.І.Пометун, О.Г.Фрейман. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
11. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України. – 2012. – № 4-5. – С. 3-56.
12. Трухан О. Методичні засади організації навчання історії у 5 класі / О.Трухан // Історія в рідній школі. – 2014. – №3. – С.26-31.

УДК 373.5:94(477)

Баландюк Р. Г.
здобувач відділу
суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України

ВИСВІТЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ У ЗМІСТІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІСТОРІЇ У СУЧАСНІЙ ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

У даній статті на основі аналізу наукової та науково-методичної літератури Англії, США та Польщі представлено напрацювання вчених, методистів з питання навчання економічної складової у шкільному курсі історії. Було виділено який зміст, економічні поняття та очікувані результати наявні у навчанні економічної складової у зарубіжній педагогіці.